

ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔՈՒՄ

ԼՈՒՐԵՐ ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՑ

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 40-ԱՄՅԱԿԻ.— Լրացավ Երևանի պետական համալսարանի հիմնադրման 40 տարին: Այդ իրադարձությանն էր նվիրված համալսարանի պրոֆեսորա-դասախոսական կազմի, վարչա-տնտեսական աշխատողների և ուսանողության հոբելյանական հանդիսավոր նիստը, որը տեղի ունեցավ Ա. Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական ակադեմիական թատրոնում:

Հոբելյանական նիստը ներածական խոսքով բաց արեց համալսարանի պրոռեկտոր, գիտության վաստակավոր գործիչ Ա. Մելիքյանը: «Համալսարանը 40 տարեման ղեկավարումով հանդես եկավ համալսարանի ուսուցող, Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի, ակադեմիկոս Գ. Դավթյանը: Նիստում ողջույններով հանդես եկան Հայկական ՍՍՌ լուսավորության մինիստրի տեղակալ Ս. Մովսիսյանը, ռեսպուբլիկայի Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս-քարտուղար Հ. Բունիաթյանը, համալսարանի ավագանու ղեկավար Գ. Զուրաբյանը, համալսարանի շրջանավարտներից՝ Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս Մ. Զրբաշյանը, Երևանի բժշկական ինստիտուտի դիրեկտոր, պրոֆեսոր Լ. Հարությունյանը, բանաստեղծուհի Ս. Կապուտիկյանը, ինչպես նաև Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի դիրեկտոր Պ. Մելիքյանը և ուրիշներ:

Ընթերցվեցին համալսարանի 40-ամյակի առթիվ Մոսկվայի Լոմոնոսովի անվան պետական համալսարանից, ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայից, «Սովետական հանրագիտարան»-ի խմբագրությունից, Լենինգրադի, Կիևի, Մինսկի, Թբիլիսիի, Բաքվի, Տարսուտի և այլ համալսարաններից և նշանավոր գիտնականներից ստացված բազմաթիվ հեռագրեր:

ՄԻՋՆԱԴԱՐՑԱՆ ՆՈՐԱՀԱՅՏ ԵՐԿԵՐ.— Վեց հարյուր տարի առաջ, օտար բռնակալների ստրկական լծից ազատվելու համար, Երևանից ընդմիջում հեռացել է նրա առաջին բանաստեղծը՝ Տերտեր գրիչ Երևանցին: Ապաստան գտնելով հեռավոր Դրիմում, նա թախծոտ տողեր է հորինել իր Հայրենիքի, հարազատների, կորցրած զգականների մասին: Մշակելով Հայրենի

երկրից իր հետ տարած ժողովրդական զրույցները, նա ստեղծել է «հաղոդի, գինու և իմաստասերի վիճաբանությունը»՝ դրամատիկական պոեմը, որը հայ միջնադարյան բանաստեղծության մեծարժեք նմուշներից մեկն է: Սակայն դարերի փոփոխվելից իրադարձությունները բանաստեղծի գործերը ցրվել էին ավելի Սփյուռքով մեկ, իսկ նրա անունը գրեթե մատնել մոռացության: Տերտեր գրիչ Երևանցին որպես բանաստեղծ իր հայրենակիցներին վերստին հայտնի է դառնում վեց դար հետո, Մատենադարանի ավագ գիտաշխատող Ա. Մուսաբեկյանի կողմից նրա ստեղծագործության ինքնագրի հայտնաբերման շնորհիվ:

Բազմամյա գիտական պրպտումների ընթացքում մատենադարանի տաղարաններում և այլ ձևագրերում գրականագետների հաջողվել է հայտնաբերել միջնադարյան հայ բանաստեղծների բազմաթիվ անհայտ գործեր, ճշտել շատ բանաստեղծությունների հեղինակային պատկանելիությունը, ինչպես նաև երևան հանել մի շարք մոռացված բանաստեղծների: Մինչև այժմ կարծվում էր, թե առաջին հայ բանաստեղծուհի Սահակդուխտ Սյունեցու ստեղծագործությունները անհետ կորել են, բացի այն երեք տողերից, որոնք գտնվել էր Հայոց Աղետի Ալիշանը: Բայց ահա Երևանի մի Սրբոց Հակոբյանց միաբանության ձեռագրաց մատենադարանում հայտնաբերվել է Սահակդուխտի հորինած մի ամբողջական գրվածքը՝ «Սահակդուխտ» ակրոստիկոսով: Սա հայ մատենագրության մեջ վերջին ժամանակների ամենաաղբառու հայտնագործություններից մեկն է, որը կատարել է Սրբոց Հակոբյանց վանքի միաբան և Երևանից հայոց վանքի ձեռագրաց մատենադարանի տեսուչ, հմուտ բանասեր Նորայր եպիսկոպոս Պողոթյանը:

Միջնադարյան հայ բանաստեղծության նորահայտ հուշարձաններից մեկն է նաև «Տաղ Տեր Ստեփաննոսի Սիւնեաց եպիսկոպոսին» պոեմը, որը բաղկացած է 144 տներից: Հեղինակը անհայտ է: Մատենադարանում վերջին ժամանակներս հայտնաբերվել են նաև Գրիգոր Նարեկացու, Վարդան Անեցու, Ներսես Շնորհալու, Դավիթ Սալաձորցու, Մարկոս Արարկիրցու և միջնադարյան ուրիշ ցարդ անհայտ գրողների յառ

երկեր, դրոնք լույս կտեսնեն Ա. Մնացականյանի կազմած «Հայկական միջնադարյան բանաստեղծներ» (Ե—ԺԸ դ. դ.) ժողովածուում:

ԱՐԺԵՔԱՎՈՐ ՆՈՐ ԶԵՌԱԳՐԵՐ ՄԱՏՆԱԿԱՐԱՆՈՒՄ.
—Մեր մատենագրության մեջ ծանոթ է և դարի եկեղեցական նշանավոր հայր Կյուրեղ՝ Նրուսաղեմացու «Կոչումն ըմթալութեան» գրքի հայերեն թարգմանությունը: Վերջերս սույն գրքի հայերեն թարգմանությունից գտնվեցին ևս մի քանի էջեր: Շուրջ 1100 տարի առաջ ընդօրինակված այդ մատյանը անցյալում բաժանվել է բաղամիջի մասերի և ցրվել աշխարհով մեկ: Հետագայում նույն ձեռագրից երկու թերթ գտնվել է Անիում, չորսը Վարազում, չորսը Մոսկվայում, չորսը Ադրբայջանում, երկուսը Լիբանանում, մեկը Ս. Էջմիածնում: Այդ գրքի պոկված էջերը այժմ իրար են հանդիպել Մատենադարանի կամարների տակ և նորից խմբվել մի կազմի մեջ:

Վերջերս Մատենադարանում ստացվեց թիֆլիսեցի մի հալ ծերունու նվերը՝ մի ձեռագիր: Դա Մովսես խորենացու «Հայոց պատմութիւն» աշխատության ձեռագիրն է: Դրանով Մատենադարանի ձեռագրերի թիվը հասավ 10 000-ի:

ՈՒՇԱԳՐԱՎ ԶԵՌԱԳՐԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆ.— Վերջերս Մատենադարանում Հայկական ՍՍՌ Գիտությունների ակադեմիայի Բուսաբանական ինստիտուտի ավագ գիտական աշխատող Ս. Նարինյանը հայտնաբերել է մի ձեռագիր աշխատություն, որը պատկանում է թիֆլիսեցի բժիշկ Ստեփանոս Շահրմանյանի զբոսին: Գրքի վերնագիրն է «Հայաստանի բուսաբանությունը կամ բուսական աշխարհը», գրված գրաբար լեզվով 1818 թվականին: Գիրքը բաղկացած է 856 էջից, գրված է թանաքով երկու սյունի վրա: Աշխատության մեջ տրված է այն ժամանակվա Հայաստանում աճող մոտ 2000 տեսակի ծառերի, թփերի և խոտաբույսերի նկարագրությունը: Հեղինակը յուրաքանչյուր բույսի անունը տալիս է հայերեն, լատիներեն, արաբերեն, պարսկերեն և թուրքերեն: Հեղինակը միաժամանակ տալիս է բույսերի, ծաղիկների, պտուղների նկարագրությունը և նշում, թե որտեղ է աճում դրանցից յուրաքանչյուրը:

Աշխատության առաջին էջում գետնգլած շափածո առաջարանում հեղինակը գրում է, որ Հայաստանի բույսերի նկարագրությանը նվիրված իր 24-ամյա աշխատանքի արգասիքը նվիրում է հայ ժողովրդին՝ համաժողովրդական օգտագործման համար:

Շահրմանյանի ձեռագիր աշխատությունը գիտական մեծ արժեք է ներկայացնում: Նա առաջինը տվել է Հայաստանի բուսականության լրիվ նկարագրությունը:

ՍՈՎԵՏԱՀԱՅ ԵՐԱՇԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑՆԵՐԻ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ.— Վերջերս Հայաստանի Սովետական կոմպոզիտորների միությունում տեղի ունեցավ վիճարանություն: Նվիրված «Արդիական երաժշտական լեզուն սովետահայ կոմպոզիտորների ստեղծագործության մեջ» թեմային: Զեկուցումով հանդես եկավ արվեստագիտության թեկնածու Ռոբերտ Աթաբեյանը: Զեկուցման

մեջ շոշափվող շատ դրույթներ հետաքրքիր էին և արժեքավոր:

Արժարժեքով երաժշտական ստեղծագործության ազգային ընդլայնի, տարբեր ազգային արվեստների փոխազդեցություն, ստեղծագործողի անհատականության, մեղեդու և երաժշտական արտահայտչական մյուս միջոցների օգտագործման և այլ հարցեր, զեկուցողն իրավացիորեն իր ուշադրություն էր բեռնել իր զեկուցման մեջ երաժշտության գաղափարական բովանդակության հարցին: Զեկուցողը հանգամանորեն կանգ առավ նաև վերջին երկու-երեք տարիների ընթացքում գրված մի քանի առավել նշանակալի ստեղծագործությունների վրա, ինչպիսիք են Ա. Բաբաջանյանի ջութակի և դաշնամուրի համար գրված սոնատը, Ալ. Հարությունյանի սիմֆոնիան, Է. Հովհաննիսյանի կվարտետը, Զ. Տեր-Քաղեոսյանի երկրորդ սիմֆոնիան, ցույց տալով նաև դրանց արժանիքներն ու թերությունները:

Զեկուցման շուրջ ծավալված մտքերի փոխանակության ընթացքում ոչ միայն հետաքրքիր, այլև արժեքավոր էին կոմպոզիտորներ Գ. Նդիգալարյանի, Ալ. Հարությունյանի, Է. Հովհաննիսյանի և կոմպոզիտորների միության նախագահ Է. Միրզոյանի ելույթները:

Նրանց առաջ քաշած հարցերը շատ բազմազան էին, իսկ շատ դրույթների արժեքավորությունը նրանում է, որ ժամանակակիցի և ազգային ընդհանուր ընդորոշման մեջ դիպուկ, խելոք ու զգայուն շեշտում էին երաժշտական առանձին տարրերի նպատակահարմար օգտագործումը, մի բան, որ շատ օգտակար է ստեղծագործական պրակտիկայի համար:

ՀԱՅ ԱՍՏՐՈՆՈՅԻԶԻԿՈՍՆԵՐԻ ՆՈՐ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆ.
— Բյուրականի աստղագիտարանում շահագործման հանձնվեց Սովետական Միությունում ամենախոշոր և աշխարհում երկրորդ ինտերֆերենցիոն ռադիոհեռադիտակը, տեղակայվեց իր մեծությամբ աշխարհում երկրորդ Շմիդտի տիպի դիտակը:

Հայկական ՍՍՌ Նոր Համբարդի կոսմիկական կայանը կազմակերպեց ռադիոֆիզիկայի և էլեկտրոնիկայի ինստիտուտ:

Աստղագիտության գործունեության մեջ զգալի տեղ են գրավում անկախում աստղերի հետազոտությունները:

Նրկերի տիրույթների՝ Բյուրականում ստացված լուսանկարների վրա, հաջողվեց գտնել այն գերնոր աստղը, որը 1959 թվականի մայիսին Պալոմարի աստղագիտարանի աշխատակից գտավ: Հյուսիսային հայտնաբերել էր գալակտիկաների վերոնիկայի վարսեր համաստեղություն մեջ գտնվող կուլտում: Այդ լուսանկարները Հայաստանի աստղագիտարանի երիտասարդ գիտատաղանդի Ռոմեյա Շահադյանը ստացել էր զեռ ամերիկացի գիտնականի հայտնագործությունից առաջ:

Շատ արժեքավոր արդյունքներ են ձեռք բերվել Արեգակի շրջակայքում սպիտակ թղուկ աստղերի տարածական բաշխման ուսումնասիրության ասպարեզում: Գալակտիկական միգամածությունների պրոբլեմի գծով ֆիզիկո-մաթեմատիկական գիտությունների զոկտոր Գ. Գուրգադյանը հետաքրքրական մի հետա-

զտություն է կատարել, որը նվիրված է աշակերտության լայնանի սերիայի առաջին գծում ջրածնի ճառագայթման ցրված ֆոնի հարցին։ Զգալի հետաքրքրություն են ներկայացնում նաև գիտավորական միջամասնությունների նոր հետազոտությունները։

ԱԿԱԴԵՄԻԱԿՈՍ Վ. ՀԱՄԱՐԱՐԶՈՒԹՅԱՆԸ ՄՏԱՅՑԵԼ Է
4. ԲՐՈՒՄԻ ԱՆՎԱՆ ՄԵՆԱԼԸ.— Հայկական ՍՍՌ-ի
Գիտությունների ակադեմիայի պրեզիդենտ, ակադե-
միկոս Վ. Համբարձումյանը ընդերքի ստացել է կառու-
րինա բրոսի անվան ոսկե մեդալ, որով նրան պար-
գևատրել է Խաղաղության համաշխարհային
դեկերությունը:

Դնկերով թղթերով
Կատարեալն թողալի անվան մեզալը հիմնվել է 1898
թվականին, Այն ամեն տարի շնորհովում է աշխարհի
խոշորագույն գիտական երկրի մեկին՝ աստղագիտու-
թյան զարգացման գործում առավել ակնառու ավան-
դի համար։

Ակադեմիկոս Վ. Համբարձումյանը առաջին սովետական գիտնականն է, որին շնորհվում է այդ պարգևը, Անցյալ տարի Վ. Համբարձումյանը պարգևատրվեց Անգլիական թագավորական աստղագիտական ընկերության, ժամանակակից մեղադրով:

Ականանկուր հայ առարկողի գիտությունը այժմ Ամերիկայի, Անգլիայի, Բրանսիայի, Կանադայի, Գերմանիայի, Բելգիայի, Ավստրիայի տասը ակադեմիաների և գիտական ընկերությունների թղթակից-անդամ և պատվավոր անդամ է:

ՀԱՅԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՀԱՅՏՆՈՒԹՅՈՒՆ.— Դարեր շարունակ Սևանը իր կապույտ ջրերի տակ պահպանել է հնադարյան բնակավայրեր: 1960 թվականին, Հայկական ՍՍՐ Գիտությունների ակադեմիայի Պատմության թանգարանի արշավախումբը, պատմական գիտությունների թեկնածու Հ. Մնացականյանի ղեկավարությամբ, ջրից ազատելով վայրերում է ձնածնի մոտ կատարեց պեղումներ՝ Հայտնաբերվեցին մեր թվարկությանից առաջ բրոնզե 15—14-րդ դարերին պատկանող գերա-

միկական սափորներ և այլ իրեր, որոնք մեծ լույս են սփռում Հայաստանի հնագորդան պատմության և հայ մշակույթի վրա:

ԱՐԱՄԱՆԱԿԱՆ ԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.— Վերջնականապես
վերծանվել են Հայաստանում Սեանի լճի մոտակայ-
քում հայտնաբերված քարակոթողների արձանագրու-
թյունները: Քարակոթողները (ստեփաները) ուղղահա-
յտյոց քարի սյուների հեն արձանագրություններով կամ
գորգայիր պատկերներով:

Հանկուկային արձանագրություններ ունեցող այդպիսի քարակոթողներ այդ շրջանում գտնվում են արդեն մի քանի տասնամյակներ շարունակ։ Սակայն չէր հաջողվում որոշել ոչ տեքստերի բովանդակությունը, ոչ էլ այն լեզուն, որով դրանք գրված էին, քանի որ քարակոթողները վնասված էին։ Դրանց արձանագրությունները կիսով չափ շնջված էին կամ էլ մասամբ քայքայվում էին։

1957 թվականին հայտնաբերվեց ևս մի քարակոթող՝ որի արձանագրություներ լիովին պահպանվել էր Այժմ Լենինգրադի համալսարանի պրոֆեսոր Ի. Վինիցկոյ-վին հոգեզվել է լիովին վերծանել այդ արձանագրու-թյան տեքստը:

Այն բաղդատելով ավելի վաղ հայտնաբերված գրությունների հետ, գիտնականը պարզել է, որ այդ բոլոր արձանագրությունների լեզուն մեկ է՝ արամեականը:

Ավելի քան հազար տարի այդ լեզուն տարածված է
 եղել Արևելքի մատենագրության համար, ընդհանուր
 մինչև մեր թվարկության 2 դարը:

Վերծանված տեքստերը հաղորդում են այն մասին, որ Արտաշես Ա թագավորը, որը պատմության մեջ է մտել որպես հայկական պետության հիմնադիր (Ք. մ. թ. ա.), այդ վայրերում հողեր է բաժանել, ուր եղել են քարակոթողներ, որպես (ենթադրաբար) սահմանադրարար։ Մինչև այժմ որոշ չէր այդ քարակոթողներին քառակուսի ժամանակի և կանխկին մասերի նպատակը։

